FIGURILE DE STIL ÎN CONVERSAŢIE

IULIANA CHIRICU[1]

Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan - Al. Rosetti", Bucureşti

LES FIGURES DE STYLE DANS LA CONVERSATION

Résumé

Dans cet article, on présente quelques aspects pragmatiques concernant les figures de style dans la conversation, en tenant compte de l'influence du cadre situationnel sur l'actualisation de ces formes d'expression. La comparaison entre le statut des figures dans le texte littéraire et dans le langage ordinaire est suivie d'une brève description sémantique des figures identifiées dans le corpus analysé. Nous avons remarqué la dépendance des figures de style par rapport aux éléments de la situation de communication. Les figures de style peuvent remplir des différentes fonctions (evaluative, argumentative, descriptive, de définition, metacommunicative, ludique), déterminées par le but communicationnel du locuteur.

Mots-clés: *figure de style, conversation, stratégie, fonction.*

FIGURES OF SPEECH IN CONVERSATION

Abstract

In this article, we present some pragmatic aspects concerning the function of the figures of speech in conversation; we also consider the influence of the communicative situation on the actualisation of these forms of expression. The comparison between the status of figures of speech in literary texts and their status in everyday language is followed by a short semantic description of the figures identified in our corpus. Figures of speech are in a close relationship with the

[1] **Iuliana Chiricu** este cercetător în cadrul Institutului de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan - Al. Rosetti", din București, Departamentul de Etimologie. Autor al lucrării *Trăsături şi funcţii ale discursului raportat în interacţiunea verbală*, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, 2013. Coredactor la *Dicţionarul etimologic al limbii române (DELR)*, vol. I, A-B, Editura Academiei Române, București, 2011 și vol. II, Ca-Cizmă, Editura Academiei Române, București, 2015; e-mail: iuliana.chiricu@gmail.com.

BDD-A28427 © 2017 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:25 UTC)

communicative setting. There are various roles for the rhetorical figures: evaluative, argumentative, descriptive, definitional, metacommunicative, and ludic, according to the locutor's aims.

Keywords: *figures of speech, conversation, strategy, function.*

1. Figurile de stil în literatură și în comunicarea curentă

În această lucrare, ne oprim atenţia asupra unor figuri de stil, identificate în conversaţia curentă, pe baza transcrierilor din trei corpusuri de română vorbită: IVLRA, CORV şi ROVA. Ne interesează, în principal, să identificăm ponderea şi funcţiile pe care le au aceste figuri în economia schimbului verbal. De asemenea, în urma constatării generale că unele tipuri de interacţiuni verbale sunt mai favorabile apariţiei figurilor decât altele, vom delimita factori contextuali care influenţează uzul figurat al limbajului.

Punctul de plecare al cercetării de faţă îl constituie următoarea observaţie din DSL: „Uzul figurilor nu se limitează la limbajul poetic ori la literatură în general; încă din sec. al XVII-lea şi al XVIII-lea retoricile recunosc o dublă existenţă a figurii: în expresivitatea poetică şi în limbajul curent, unde figura ia în general o formă împietrită, fixată prin uz, fiind simţită uneori ca mai puţin expresivă decât o figură poetică” (DSL, 2001: 214).

În interacţiunile verbale reale, figurile de stil au funcţii diferite faţă de cele din comunicarea ficţională. Pentru a ilustra un aspect al funcţionării aceleiaşi structuri figurative în comunicarea reală şi în cea ficţională, oferim un exemplu în care acelaşi tip de exprimare eufemistică apare în deschiderea romanului *Dimineaţă pierdută* de Gabriela Adameşteanu şi într-un fragment de conversaţie autentică, transcrisă în ROVA:

> (1) „Altădată, să fi stat ea aşa, zile întregi, fără să iasă, i s-ar fi părut că îi cade casa în cap. Făcea ce făcea, şi-o pornea din loc. Îi lua la rând, o zi la ăla, o zi la ăla, de nicăieri nu se întorcea cu mâna goală, mai şi schimba o vorbă, mai afla una-alta, că tot să stai cu mutu ăsta de om, îţi vine să-ţi iei câmpii. Niciodată n-a avut cu el ce vorbi şi, pe urmă, ce să vorbeşti cu bărbatu?
> – **Bărbatu să te ştie de la brâu în jos**… zice ea, şi cumnată-sa, când o aude, odată se-ncruntă:
> – Mai taci, Vico, ce dracu, te-aude băiatul ăsta… Ai ajuns femeie bătrână, şi tot cu prostiile-n gură…” (Gabriela Adameşteanu, *Dimineaţă pierdută*);

> A: e:: şapte opt ani aveam↓ eu ştiu cât aveam ? da erau altele mai # MARI↓ mai # femei mai măritate↓ mai Tinere-aŞA. şi făceau babele-astea către ele ↓# **„băi MAică↓# bărBAtu să te ştie numai din brâu în jos”.#** DE-Aia duceau căsniciile ## atât de MULT. Nu să despărţea lumea înainte.# să lăsa lumea ? ori să despărţea ? NU să despărţeau. fincă era femeile↑ chiar dacă făCEA ceva↓ era foarte se<ĭCREte.>
> B: #adică ceva de CE gen.
> A: ă:: să zicem aşa↓ indiferent ce↓ aţi văZUT î:ă: să-i SPUI ceva la bărbat↓ ce# îl deranjează↓ ce: eu ştiu l-ar putea deranJA↓ l-ar î:
> B: adică să tacă şi să-nghită.=
> A: să tacă↑ şi să:::-nghită adică↓ să NU-i zică nimic.
> B: păi ăsta NU-I un secret. [asta e suPUnere oarbă. (ROVA, *Toată viaţa am trăit în criză*, 70).

BDD-A28427 © 2017 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:25 UTC)

Enunţurile subliniate se aseamănă din punct de vedere formal şi din perspectiva vârstei şi a sexului emiţătorului/emiţătorilor (personajul Vica, în vârstă, şi „babele"). Ambele redau un loc comun în gândirea femeilor române dintr-o anumită perioadă istorică, pe care Vica îl adoptă (ea este sursa discursului, în timp ce, în conversaţia reală, enunţul apare în citat) şi de care vorbitoarea A se distanţează. Diferenţa care ne interesează este că această figură, ce substituie o expresie directă printr-o expresie sugestivă, are roluri diferite în cele două contexte. În roman, enunţul reprezintă prima replică a Vicăi, într-un incipit *ex abrupto*, şi are rolul de a introduce personajul pentru cititor, destinatarul din lumea reală al discursului romanesc. În conversaţie, enunţul raportează un discurs real şi este performat într-o situaţie de comunicare autentică, provocând o discuţie presărată cu cereri de informaţii lămuritoare. În roman, enunţul „bărbatu să te ştie de la brâu în jos" o prezintă pe Vica în calitate de exponent ficţional al unui tip de gândire şi al unei categorii sociale, în timp ce, în conversaţie, acelaşi enunţ face parte dintr-o strategie conversaţională reală, reprezentând un argument sub formă de discurs direct în favoarea concluziei imediat următoare „DE-Aia duceau căsniciile ## atât de MULT. Nu să despărţea lumea înainte".

Discursul non-ficţional şi cel ficţional se raportează în mod diferit la un univers de referinţă[2], statutul figurilor fiind deosebit din acest punct de vedere. Spre deosebire de limbajul artistic, în care figurile de stil au o funcţie estetică predominantă, creatoare de universuri ficționale, bazată pe inovaţia lingvistică şi pe neprevăzutul asocierilor, în limbajul curent, figurile ocurente stabilesc similitudini şi concordanţe semantice cât mai transparente pentru interlocutor, îndeplinind diverse funcții discursive.

Referitor la gradul de expresivitate a figurilor de stil, Michele Prandi (1992: 24-25) preia critic distincţia lui Fontanier între figurile curente („tropes d'usage ou de langue") şi figurile creative/de autor („tropes d'invention, ou d'auteur"), afirmând că este posibilă trecerea unei figuri inovative în limbajul obişnuit[3].

Nu există o distribuţie specifică a figurilor lexicalizate şi a celor inovative în funcţie de caracterul literar sau nonliterar al discursului, dar este evident că textul poetic este locul privilegiat al figurilor creative, de autor. În dialogul dintr-un roman, figurile împietrite pot fi o modalitate de caracterizare a

---

2 „Disons pour aller vite que l'on peut très grossièrement distinguer: les textes non fictionnels, qui décrivent, analysent, commentent, représentent une portion de *U*, univers d'expérience admis comme préexistant au discours, *vs* les textes fictionnels (à référence fictive), qui construisent et ‹présentifient› un simulacre de monde plus ou moins autonome et arbitraire par rapport a *U*" (Kerbrat-Orecchioni 1986: 123).

3 „les tropes d'usage ne s'opposent pas aux tropes d'auteur en tant que tels: ils sont même prêts à les englober, dans la mesure où ceux-ci peuvent se répandre dans l'usage courant" (Prandi1992: 24-25).

BDD-A28427 © 2017 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:25 UTC)

personajului, în timp ce pasajele descriptive aparţinând autorului-narator pot excela în figuri inovative. Atât în comunicarea reală, cât şi în cea ficţională, metafora este un „instrument de creaţie conceptuală”[4], marcând un raport între ontologie şi structura formală a limbajului. În comunicarea ficţională, acest raport este unul special, deoarece universul creat de autor este unul imaginat, cuvintele făcând referire la o lume posibilă. În literatură, figurile de stil au o finalitate estetică, într-un discurs autoreferenţial, în timp ce, în comunicarea reală, acestea nu creează un spaţiu de referinţă, ci stabilesc conexiuni între elementele universului comun de cunoştinţe, în funcţie de strategia de comunicare a vorbitorului, având deci o finalitate pragmatică.

Într-un studiu lingvistic asupra figurilor retoricii tradiţionale[5], Michele Prandi (1992: 10) concepe figura ca un „enunţ lingvistic cu proprietăţi specifice”, a cărui interpretare este rezultatul perceperii unei *contradicţii* între statutul ontologic al unei noţiuni şi modul în care este relaţionată în discurs[6]. În capitolul „La forme interne du conflit conceptuel” (pp. 103-134), autorul prezintă figurile în accepţiunea clasică, analizate în cadrul unei „tropologii substitutive”, şi în accepţiunea „interactivă” a teoriei literare şi a filozofiei limbajului anglo-saxone. În timp ce, din perspectiva clasică (P. Fontanier, C. Dumarsais), figurile sunt rezultatul unei substituţii lexicale sau al unui transfer semantic, în viziunea anglo-saxonă (I.A. Richards, M. Black), analiza metaforei, în special, a fost inspirată de ideea „contradicţiei active între sferele conceptuale” (p. 125). Cele două perspective nu se exclud, ci sunt complementare. Georges Kleiber (1999) expune punctele slabe ale teoriilor anterioare asupra metaforei (teoria substituţiei,

---

4 „Les relations valorisées par la métonymie et par la synecdoque sont des relations conceptuellement pleines, caractérisées indépendamment par un contenu positif, qui fournissent une clé préfabriquée au conflit conceptuel: le conflit entre la bouche et la personne disparaît, ou du moins s’atténue, si nous voyons dans la bouche une partie du corps. La relation d’analogie est, tout au contraire, une relation vide, dépourvue d’une caractérisation positive indépendante: l’analogie entre le coucher du soleil et un naufrage n’est envisageable en dehors de la métaphore du naufrage du soleil. De ce fait, la métaphore prend, parmi les tropes, un relief singulier: plutôt que de nous rappeler une énigme à clé, elle se présente comme un conflit conceptuel ouvert, dépourvu d’une issue prédéterminée; plutôt que comme une valorisation de schèmes conceptuels acquis, elle apparaît comme un instrument de création conceptuelle” (*idem*, p. 18).

5 „Notre projet ne vise pas à fonder une nouvelle théorie des tropes, mais à ramener l’etude des tropes dans le courant de l’étude linguistique” (Prandi 1992: 10).

6 „En présence de relations fonctionnelles, la contradiction est en principe l’issue immédiate de l’incompatibilité des contenus atomiques convoqués. Les restrictions combinatoires émanant de l’ontologie n’ont pas la force de dissoudre une connexion formellement autonome, et ne peuvent jouer qu’un rôle passif: signaler le caractère contradictoire du contenu articulé” (*idem*, p. 43).

BDD-A28427 © 2017 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:25 UTC)

teoria interacţională, teoria comparativă), respingând abordarea exclusiv semantică, în favoarea unei abordări pragmatice, centrate pe noţiunea de „inferenţă”[7].

Din perspectiva pragmaticii lingvistice, Catherine Kerbrat-Orecchioni încadrează studiul figurilor într-o teorie a implicitului. Astfel, a identifica o figură înseamnă „a percepe existența unui decalaj, a unui conflict între sensul primitiv (propriu sau literal) și sensul adecvat din punct de vedere referențial” (1986: 112). Sensul implicit devine adevăratul sens transmis, denotat. În *L'Implicite*, autoarea propune o clasificare a figurilor în două mari clase: figurile clasice (cele mai importante fiind metafora, metonimia, sinecdoca, litota/hiperbola, ironia) şi figurile non-clasice (tropul ilocutoriu, „implicitatif”, ficţional şi comunicaţional). Figurile rezultă în urma unei substituţii de sens, din perspectivă semasiologică, sau a unei devianţe denominative, din perspectivă onomasiologică (Kerbrat-Orecchioni 1986: 110). Contribuţia autoarei priveşte, mai ales, extinderea sensului de „trop” în accepţiunea clasică la aspecte ale uzului lingvistic analizabile din perspectivă pragmatică.

În studiul de faţă, figurile de stil sunt concepute drept un tip de strategie de comunicare, prin care se transmite indirect un mesaj, dar cu un grad mare de eficienţă. Utilizarea figurilor în conversaţie nu presupune un efort special de codare/decodare din partea interactanţilor, deoarece figurile sunt rar „inventate”. Ele fac parte, în general, dintr-un segment figurat al limbii, fixat prin uz de vorbitori. Lipsa unei elaborări anterioare nu scade puterea de sugestie sau valoarea cu care sunt utilizate conform intenţiei de comunicare a vorbitorului. Conversaţia cotidiană este locul privilegiat al tropilor „d'usage” aparţinând unui „patrimoniu colectiv”[8], puşi în serviciul unui scop comunicativ, precum creşterea eficienţei comunicării prin captarea interesului interlocutorului, alinierea lui la punctul de vedere al emiţătorului, reducerea distanţei dintre interlocutori, creşterea transparenţei argumentelor.

Apariţia figurilor este condiţionată de forma discursivă a interacţiunii verbale: în bârfă este mai probabil să apară figuri de stil (prin care este discreditată persoana despre care se vorbeşte) decât într-un schimb de informaţii la ghişeul unei instituţii.

Figurile pot fi marca implicării afective, emoţionale, a locutorului în discursul său. O analiză a acestora ar putea fi susţinută de o cercetare asupra

---

[7] „l'interprétation métaphorique [...] n'est pas à «régler» dans une composante sémantique, mais doit être prise en charge par un moteur d'inférence pragmatique. La plupart des conceptions actuelles sur la métaphore débouchent sur une telle conclusion, mais n'en tirent pas toujours toutes les conséquences qui en découlent” (Kleiber 1999: 98).

[8] „Indépendamment de leur appartenence aux tropes vivants (aux tropes-figures, d'après Fontanier), les tropes d'usage sont plutôt le patrimoine collectif d'une communauté de locuteurs qu'un acte de parole unique don't on peut documenter la création par un individu. Leur usage fréquent et habituel les change facilement en stéréotypes, don't l'effet textuel est proche de la catachrèse” (*ibid.*, p. 24).

BDD-A28427 © 2017 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:25 UTC)

exprimării emoţiilor în comunicarea umană. Prin urmare, interacţiunile predispuse către folosirea figurilor de stil avute în vedere sunt cele în care interactanţii vorbesc din perspectiva eului individual, nu a rolului socio-profesional.

Caracterul oral şi neelaborat al figurilor de stil dintr-o conversaţie face imposibilă apariţia lor în orice tip de discurs. Deşi cunoaşterea noastră despre lume este metaforică (cf. Lakoff/Johnson 2003), există restricţii de utilizare discursivă a formelor lingvistice care redau mesaje figurate. De exemplu, familiaritatea este o trăsătură a comportamentului interlocutoriu al vorbitorilor, ce se manifestă, ca spaţiu privilegiat, în conversaţie, permiţând apariţia unor structuri şi forme colocviale, precum imprecaţiile şi formulări din registrul vulgar, neacceptate, de regulă, în alt tip de interacţiuni.

2. Figurile de stil în conversaţie. Aspecte semantice

Cele mai multe figuri de stil apar în interacţiunile directe libere, spre deosebire de cele controlate, unde apariţia lor poate fi un indiciu al reinterpretării unui element contextual. În IVLRA, din 25 de interacţiuni directe controlate transcrise, 12 nu conţin nicio figură de stil[9], în timp ce frecvenţa lor este mult mai mare în cele directe libere. Cele mai frecvente figuri de stil sunt metaforele, comparaţiile, metonimiile și epitetele.

Pe baza exemplelor extrase din cele trei corpusuri, propunem o descriere succintă a figurilor de stil, după următoarele criterii: partea de vorbire prin care se exprimă (în cazul metaforelor), domeniile-sursă la care se raportează (în cazul metaforelor şi al comparaţiilor) şi substituţiile pe care le operează (în cazul metonimiilor).

În conversaţiile analizate, am întâlnit metafore nominale, verbale, adjectivale şi adverbiale. Domeniile mai bine reprezentate în cazul metaforelor şi al comparaţiilor, totodată, sunt domeniul animalier („*îhiEne↓ hiene* le putem spune”; „*am urcat ca o capră neagră↑*”), vegetal („*eu sânt din FLOAre*”; „*a rămas ca-n pom* # până la urmă”), religios („*pământu era o Apă în care eu stam în picioare↓ ca isus↓*”) şi geografic („*insule mici de de case*”; „*Era ca-n Kazahstan*”). În exemplele avute în vedere, metaforele prezintă o gamă mai largă de domenii-sursă, precum domeniul fantastic („tot aşa:: *zmeu a rămas*”), al fenomenelor naturii („*difuzarea↓ care este O catastrofă*”) sau cel anatomic („pentru că e bine omul să aibă *doi OCHI*” – cu referire la a avea doi copii).

---

[9] În următoarele interacţiuni directe controlate din IVLRA, nu există figurile de stil avute în vedere: *Dispută în arhivă, La secţia de poliţie, Consultaţie medicală, Cerere de informaţii specializate, Discuţie cu funcţionar de la Electrica, La farmacie, La Plafar, La magazinul de dulciuri, Plata curentului electric, La agenţia C.F.R., La biroul de informaţii al Gării de Nord, Sesiune de comunicări.*

BDD-A28427 © 2017 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:25 UTC)

Sunt frecvente expresiile fixe, în a căror structură intră metafore şi comparaţii, care nu prezintă, de obicei, modificări de natură formală cauzate de oralitate:

(2) că bărbatu poate să vină ***cu capsa pusă***, or băut, or supărat (ROVA, Toată viaţa am trăit în criză, 70)
Nu că era aşa: ***pă roze,*** omu rău totdeauna e rău (ROVA, 71)
(dacă) ***le dă în cap*** cu tot felu de reguli imbecile şi părtinitoare (ROVA, 100)
făcând ca toţi dracii (ROVA, 115)
şi mie mi să rupe inima (ROVA, 118)
nu: făceam paradă (CORV, 57)
VJ: = ***Se vindea din mână-n mână.*** (CORV, 58)
se trecea din mână-n mână. (CORV, 60)
Dacă ***le iei la bani mărunţi*** afirmaţiile alea↑ vezi că **<ˌ** n-au bază **ˌ>** ştiinţifică.
<{ ***Le-a luAT cineva la bani mărunţi***? **{>**
<{ SIgur **{>** că da. **<{** SIgur **{>** că da. **.** Şi ***re <{ vista asta le scoate-n evidenţă***.**{>** (CORV, 80)
amar de vreme (CORV, 142)
A: da↓ şi trec aşa de ţanţoşi pe trecerea de pietoni↑ că ***rămâi cu gura căscată***. ((râde)) (ROVA, 57).

Epitetele întâlnite sunt postpuse, au natură adjectivală şi prezintă valenţe poetice, prin care transpare subiectivitatea vorbitorului:

(3) bucureştiu e un **oraş *chinuit*** ↑ plin de gropi (ROVA, 57) (personificator)
într-o **zi *opărită*** de vară (ROVA, 67) (hiperbolizant)
i-atâ_ dă *deasă* umbra (ROVA, 120)
ERA **o piaţă *amărâtă*** (CORV, 62).

Metonimiile substituie entităţi precum angajatul unei instituţii, autorul publicaţiei pe care o reprezintă sau locuitorii regiunii din care fac parte [„(***într-o zi m-a chemat . o bancă↑şi ce (zice***) V-au venit nişte bani din ţară” (CORV, 115); „***Şi VIne revista asta şi spune***↑ **<F** Este o minCIUnă. **F>”** (CORV, 77); ***Transilvania îşi ducea viaţa↑. ei***↑ cu rânduieli dă viaţă↑cu posibilităţi câteodată↑ dăstul dă îmbelşugate. (CORV, 95)].

3. Dependenţa situaţională a figurilor de stil

Apariţia şi forma figurilor de stil sunt condiţionate, într-o măsură importantă, de situaţia de comunicare, implicată în delimitarea genului discursiv şi în caracteristicile actualizării acestuia. Anumite aspecte situaţionale ale interacţiunilor reale influenţează comportamentul verbal al interlocutorilor, impunând limite sau eliminând restricţii în ceea ce priveşte alegerile discursive. Aceste aspecte sunt, în principal, relaţia dintre participanţi (de egalitate/inegalitate, prietenie/cordialitate, familiaritate/formalitate etc.), statutul socio-profesional al vorbitorilor, locul de desfăşurare a interacţiunii (spaţiu privat/public/instituţional).

BDD-A28427 © 2017 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:25 UTC)

În conversaţie, gen discursiv caracterizat printr-o relaţie de egalitate/prietenie/ familiaritate între participanţi, o parte dintre figurile de stil care apar în corpusurile analizate sunt apanajul unei exprimări informale, neelaborate. Figurile de stil sunt, în general, lexicalizate, au o structură (relativ) fixă şi pot indica locuri comune ale gândirii vorbitorilor, prin care se explică aspecte ale realităţii. Totuşi, actualizarea într-un context întotdeauna nou determină caracterul inedit al acestui tip de formulări.

Figurile de stil sunt „vehicule" ale sensurilor implicate, sub o formă concisă, dar sugestivă. Exemplificăm concizia şi puterea de sugestie a figurilor de stil printr-un segment de conversaţie, extras din IVLRA, intitulat *Pe stradă*. Pentru a reda efectele plictiselii din timpul unei călătorii îndelungate cu trenul, A (m.) foloseşte o comparaţie ce sugerează agitaţia lui şi a grupului care îl însoţea. Comparaţia face parte dintr-un argument ce susţine recomandarea lui A către B (f.) de a nu călători singură („plecaţi împreună [...] că e drumu ăla dă mă mă plicti- făceam ca maimuţele p-acolo. de la lugoj încolo am rămas singuri eu şi cu anamaria dă↓").

(4) **A:** nu scria.# întrebaţi cînd ajungeţi acolo. am înţeles că merge şi răzvan↓ şi doamna:# c***
B: da↑
A: n-o să fii singură.
B: ştii când pleacă?
A: nu ştiu când pleacă. # # dacă-l văd mâine pe răzvan să-ţi dea un telefon [ca să stabiliţi↑
B: [da
+ A: plecaţi împreună
B: că nu ştiu unde să-l găsesc. păi d-asta↓ da.
+ A: că e drumu ăla dă mă mă plicti- **făceam ca maimuţele p-acolo**. de la lugoj încolo am rămas singuri eu şi cu anamaria dă↓
B: da↑ a:oleu ((rîde))
A: nu. e ciudat↓ [două şpe ore (IVLRA, *Pe Stradă*: 38-39).

Revenind la influenţa datelor situaţionale asupra interacţiunii verbale, acestea sunt, iniţial, prestabilite pentru interactanţi şi reconstruibile pentru lingvist[10]. În cazul interacţiunilor verbale din corpusurile actuale de română vorbită, cercetătorul primeşte informaţii neexhaustive, în paratextul transcrierilor, despre componentele extralingvistice pertinente. În acest fel, se delimitează cadrul spaţio-temporal al interacţiunii şi sunt oferite date referitoare la sexul, vârsta, profesia interactanţilor şi

[10] „[...] *l'analyste doit tenter de reconstituer le travail de production et d'interprétation effectué par les membres*; ce qui implique qu'il prenne en compte dès le départ certaines données contextuelles concernant les différents « cadres » de l'interaction (cadre spatio-temporel, cadre participatif, cadre institutionnel etc.), ou leur « schéma », quitte à voir ensuitte comme ces données sont « activées » par le discours lui-même, et comment elles sont éventuellement remaniées et « negociées » entre les participants au cours du déroulement de l'interaction" (Kerbrat-Orecchioni 2007: 8).

BDD-A28427 © 2017 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:25 UTC)

la relaţia dintre aceştia. În CORV, este circumscris genul discursiv căruia îi aparţin interacţiunile verbale la care ne referim: conversaţie în familie, dialog în familie, conversaţie privată, dialog privat. În majoritatea transcrierilor, autoarea corpusului este un participant activ la interacţiunile verbale, iar din informaţiile privitoare la relaţiile (de rudenie, de prietenie) dintre vorbitori se pot deduce o îndelungată istorie conversaţională şi anumite trăsături idiolectale ale vorbitorilor. De exemplu, în dialogul *La căminul I.O.V.*, G.D. foloseşte întrebările retorice ca un mod de a-și sublinia propria poziţie şi de a anula un posibil contraaargument:

(5) LDJ: = E: aTÂta mai lipseşte↓ să ştiu ⊥ <{ **NU sânt eu proastă că m-apuc să-ţi spun ţie chestiiLE-AStea?** {>
GD: **<{** Nu era nevoie să-mi spui↓ **{>** că vedeam SINgur ce este pă **.** capu tău. **. . <{ CUM aşa. {> Să nu-ţi port de grijă?** Păi <{ este de-ngrijoRAT {> chestia asta. . . {n- întâi şi-ntâi pentru tine {Nsăţi. . Nu? . . . (CORV, *La căminul I.O.V.*: 84-85).

LDJ deschide seria întrebărilor retorice din această conversaţie („NU sânt eu proastă că m-apuc să-ţi spun ţie chestiiLE-AStea?"). Prima întrebare, cu aspect retoric, a lui GD este, de fapt, o reformulare a mesajului transmis de LDJ, ce nu doreşte să-şi îngrijoreze tatăl cu privire la starea sănătăţii sale. GD respinge posibilul răspuns nedorit la întrebarea sa retorică, prin prezentarea unui contraargument, încheiat cu solicitarea acordului fiicei sale: „Păi **<{** este de-ngrijoRAT **{>** chestia asta. **. .** {n- întâi şi-ntâi pentru tine {Nsăţi. **.** Nu?".

Dovadă că, în această conversaţie, întrebările retorice fac parte din stilul conversaţional al lui GD sunt următoarele două exemple:

(6) LDJ: La CAre cantină.
(86) GD: **. <{** La a: căMInului. **{>** Unde: trăIAM. **.** {n studenţie. **Nu trăiam la un cămin?**
LDJ: Tu ai stat la un cămin?
GD: **<{** La căminu **{>** I. O. V. (iove).
[ ]
LDJ: {n Bucureşti? UN- //
GD: **<{** Da. **{>** Pe Şerban Vodă douăş <ŞOPT patru. ŞOPT>
LDJ: CE-Nseamnă I. O. V. (iove).
GD: I:nvalizi orfani văduve. Era căminul I.O.V.
[ ] [ ]
LDJ: Invalizi↑ Şi CÂȚI eraţi în cameră.
GD: **<{** Noi eram **{> . . .** Trrei↓ în cameră. **.**
LDJ: A **<{** şa de: luxos? **{>**
GD: Mda:↓ eram trei în cameră↑ şi deasupra era un boiler dă baie↑ care era spart↓ şi dimineaţa ne sculam cu apa pân-la glezne↓ pă: mozaic. **.** Şi Aia m-a băgat pă mine-n spiTAL şi mi s-a rupt plămânu. **.**
LDJ: Apă rece?
GD: Ph I-Auzi! Binenţeles↓ <P **CIne fierbea apă noaptea**.P> (CORV, *La căminul I.O.V.*: 85).

Întrebările „Nu trăiam la un cămin?" şi „CIne fierbea apă noaptea" consolidează informaţia narativă şi configurează un stil de exprimare. Întrebarea

BDD-A28427 © 2017 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:25 UTC)

ironică a lui LDJ („A<{ şa de: luxos? {>”) este unul dintre indiciile atmosferei destinse şi ale umorului în conversaţie, funcţia persiflantă fiind secundară.

Întrebările retorice, cu rol de susţinere a naraţiei, apar şi în conversaţia în familie *Atunci am făcut eu cunoştinţă cu Bărăganul*, în vorbirea lui CJ:

> (7) CJ: Şi sufla vântu-ngroziTOR. Şi mai erau mărăcinii ăia↓ de cum fusese cucuruz sau ce fusese. Va:i↓ pân-am ajuns la Titu **. .** că /î:: mergeai aşa↑ pe CÂMP↓ şi era: ⊥ Eu NU ştiu unde erau atâţia la Lăteşti↓ probabil că eRAU toţi↓ /m aŞA↓ insule mici de de case. Şi unde-am st- ⊥ eu am stat aşa pe nişte **.** (AK) câteva LAiţe erau aşa ca o:⊥ **<J <P** nu era pat↓ nici poveste. **P> J> . .** Şi mi-a fost aTÂT de frig toată noaptea↓ ORIce-am pus pe mine↓ da’ **.**
> N-Aveam ce să pun aşa multe↓ eu veNIsem cu paltonu meu↓ **da’ CE-Nseamnă un palton în Bărăgan.**
> (…)
> LDJ: /ă /ă Erau obliGA|I să munceasc-acolo? Sau nimica↓ nu li se cerea nimic↓ decât să stea-n condiţii proaste.
> [ ]
> CJ: Păi vara
> vara munCEAU↓ **da’ iarna CE să munceşti.** (CORV, *Atunci am făcut eu cunoştinţă cu Bărăganul*: 62-64).

Întrebările retorice completează informaţia narativă având, în acelaşi timp, un rol evaluativ, prin care vorbitorul îşi exprimă atitudinea faţă de cele povestite. Acest mod de a puncta povestirea poate caracteriza idiolectul unor vorbitori.

Dependenţa de contextul comunicativ a figurilor de stil este evidentă dacă luăm în considerare potenţialul ameninţător cu privire la imaginea emiţătorului sau posibilul impact negativ asupra interacţiunii verbale. Dacă, în anumite contexte sau forme discursive (discursul elogios, de exemplu), figurile de stil funcţionează ca „face flattering acts” (acte cu efect pozitiv asupra „imaginii individuale”), în alte contexte, ele pot funcţiona ca „face threatening acts” („acte ameninţătoare pentru eul individual”[11]). Unele metafore şi comparaţii ce raportează umanul la domeniul animalier, de exemplu, nu sunt flatante pentru „faţa” emiţătorului şi a persoanei despre care se vorbeşte. De aceea, ele apar într-un context informal, ce permite o mare libertate de exprimare. În *Bârfa* transcrisă în IVLRA, în care cei doi participanţi sunt logodnici, apare metafora „ăştia erau cei cinci porci care copiau la examene”, ca o concluzie a aprecierilor negative asupra „personajelor” care constituie obiectul bârfei:

[11] „O serie de acte verbale – și nonverbale – au, prin natura lor, un potențial amenințător, vizând fie eul negativ, fie eul pozitiv al receptorului sau al emițătorului. Brown și Levinson vorbesc despre acte care amenință imaginea individuală (în engl. *face threatening acts*, abreviat FTA)” (Ionescu-Ruxăndoiu 2003: 74)

BDD-A28427 © 2017 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:25 UTC)

(8) **A (m, cca 20 de ani, student):** deci dorin e oarecum personaju pozitiv. da' mai este unu↓ care <$_R$ ți-am spus că are <$_P$ fundu>> deci e: ((face un gest cu mâinile))
B (f, cca 20 de ani, studentă, logodnica lui A): <$_@$ hai spune bârfa> mică↓ fundu mare↓
A: și e c-o tipă
B: da↓ mare?
A: drăguță.
B: mare?
A: e: CA o bilă-așa:. ((repetă gestul))
B: ((râde)) așa:
A: și:
B: e c-o tipă drăguță↓ ## spuneai.
A: da.
B: Așa.
A: așa. deci ĂLA-I chiar dezgustător↓ deci multe chestii:#
B: moralmente?
A: da. în sensul că **ăștia erau cei cinci porci** care copiau la examene
((**B** pufnește în râs)) (IVLRA, *Bârfă*: 64).

Discreditarea se produce nu numai prin expunerea unor trăsături morale respingătoare, ci şi a unor trăsături fizice dezagreabile din perspectiva vorbitorului. Forța ilustrativă a comparației „e ca o bilă" este sporită prin gestică. Ceea ce îl salvează pe bârfitor de la a-şi pierde imaginea este situația de comunicare, marcată de relația de prietenie strânsă cu interlocutoarea sa.

Chiar în cazul în care nu amenință fața emițătorului, acest tip de figuri de stil este condiționat de contextul extralingvistic: exprimarea „am urcat ca o capră neagră↑ n-aveam nici pe dracu" (CORV, *Eram vrând nevrând cu conştiința trează*: 142) impune anumite condiții contextuale, care să permită umorul autoironic, cum ar fi relația strânsă de prietenie dintre interlocutoare.

Unele figuri de stil pot indica o transgresare a regulilor impuse de contextul extralingvistic, redat în paratextul transcrierii, ce provoacă anumite aşteptări privitoare la desfăşurarea interacţiunii. În dialogul *În cancelarie*, interlocutorii sunt A, m., 60 de ani, cadru didactic şi B, f., 25 de ani, cadru didactic. A şi B sunt colegi, făcând parte din generații diferite. A monopolizează dialogul (în timp ce B se limitează la semnale de receptare) şi foloseşte metafore verbale şi o metaforă nominală hiperbolizate, incompatibile cu cadrul spațial al interacţiunii:

(9) **A: e ca să NU-L bage pe el în rahat** <$_{IM}$ păi îi fac o scri:SOARE îi fac o scrisoare la /cece/ pentru măgăria asta↑ lu# lu domnu care **mânca rahat de dimineața până seara**↓ că el e# principial şi-mi fură mie banii de cotizație↓> <$_{IM}$ păi nu tovarşu↓ nu-i adevărat cum↑ cred că-i o încurcătură↓> şi se uită p-acolo# <$_{IM}$ ce s-o fi întâmplat? eu îl cunosc pe tovarăşu↑ este un cadru aşa de bun↓ profesor de limbă română.> pardon de: aşa↓ dar **mâncător de rahat pân' la dumnezeu**. şi:# mă rog↓ mi-a dat. zic bine↓ hai să-nchidem litigiu↓ dați-mi mutația# dați-mi mutația înapoi că trebuia să mă duc la țară cu mutația de partid↓ dar: da:ți-m:i mutația cu cotizația achitată la zi c-aşa trebuie↓ şi gata.# # # toate nu s-au schimbat↓ NIMIC nu s-a schimbat↓ absolut nimic# de la cap la cap (IVLRA, *În cancelarie*: 74).

Cadrul relației dintre interlocutori domină cadrul spațial şi redefineşte contextul, constituind un element dinamic pe parcursul unei interacţiuni verbale.

BDD-A28427 © 2017 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:25 UTC)

4. Funcţii ale figurilor de stil în conversaţie

Pe baza exemplelor avute în vedere, am identificat câteva funcţii de bază ale utilizării enunţurilor figurate în conversaţie: funcţia evaluativă, argumentativă, descriptivă, de definire, metacomunicativă, ludică. Aceste funcţii pot fi delimitate în raport cu intenţia de comunicare a subiectului vorbitor, concretizată într-un tip de intervenţii evaluative, argumentative, descriptive, de definire, metacomunicative, ludice.

a) Funcţia evaluativă

Evaluarea realizată prin intermediul figurilor de stil poate fi pozitivă, atunci când vorbitorul exprimă aprecieri favorabile cu privire la referentul discursului şi negativă, când vorbitorul conturează depreciativ un aspect referenţial al intervenţiei sale.

În exemplul 10, în care se discută despre emisiunile TV:

(10) **B:** la huidu↑ la cronică↑
A: a: DEliciul meu ăla.
B: eu n-o prind miercurea.
A: păi o dă-n reluare toată. îduminica.
B: ştiu. duminică. dar întotdeauna o pierd.
A: eu stau fără grijă. c-o văd duminica. văd duminica în reluare ăsta↓ cronica cârcotaşului↓ văd emisiunea: aia a lu virgil ianţu cu îcopiii↓ **e DElicioasă**.
B: îa: aia cu îcopiii↓ da:
+ A: e DElicioasă toată emisiunea. şi-o idee foarte bună
B: da↓ aşa e↓ sînt aşa simpatici
A: vai↓ **sînt DElicioşi**. mă uit la omul ăla decît să-şi păstreze zâmbetu să nu-l pufnească râsul (IVLRA, *De vorbă cu secretara*, 74-75),

cuvântul „deliciu", folosit metaforic („deliciul meu ăla"), devine chiar un tic verbal, evaluarea pozitivă fiind reluată în legătură cu un alt tip de emisiune şi cu participanţii la această emisiune (copiii sunt „delicioşi"). Această metaforă transferă asupra domeniului-ţintă (emisiuni TV) trăsături proprii domeniului-sursă (culinar).

Epitetul cromatic, din următorul exemplu:

(11) CJ : să ne oPUnem . . . şi şi armata↓ plânGEA:U plânGEAU . . . ofiŢErii şi şi . . . geneRAlii şi şi erau disperaţi că nu ne opunem.
VJ: *Aia a fost o mare greşeală*↓//
LDJ: <J <P **Ce moMENT NEgru.** P> J> (CORV, *Vinerea neagră*, 51),

evaluează negativ evenimentul relatat de CJ şi este în acord cu evaluarea din replica anterioară, potenţându-i forţa.

BDD-A28427 © 2017 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:25 UTC)

Prin următoarea metaforă animalieră lexicalizată[12]:

(12) da. în sensul că **ăştia erau cei cinci porci** care copiau la examene (IVLRA, 64),

sunt evaluate negativ persoanele despre care se vorbeşte în interacţiunea transcrisă cu titlul sugestiv „Bârfă”. Astfel de metafore, bazate pe similitudini între oameni şi animale sunt, de obicei, negative[13].

Asemănarea unei persoane cu un personaj fantastic, în următorul exemplu, reprezintă concluzia unor trăsături negative desprinse, de către B, din caracterizarea unei persoane absente, făcută de A, într-o confesiune:

(13) **B:** poate că: suferinţa asta a mai şi-mblînzit-o↓ nu mai e aşa:: dură↓ şi intransigentă↓ şi-ncearcă# o-nţelegere cu voi↑ ştiindu-se: singură↑
A: nu: (xx)
B: nu s-au schimbat lucrurile
A: nu: înu: nu:
B: tot aşa:: zmeu a rămas
A: nu_nu_nu↓ tot aşa a rămas. chiar ŞI acuma↓ în starea asta↓ eu încerc IAR↓ tot timpu îi este frică că cineva o fură↑ când lipseşte ceva din casă↑
B: da’ bine↓ şi de voi se teme↑ voi sînteţi î ai ei↓ pe CIne mai are (IVLRA, *Confesiuni*, 50).

O evaluare negativă a trăsăturilor poate fi realizată prin hiperbole, ca în următoarele exemple, în care figurile de stil cu funcţie depreciativă caracterizează, de asemenea, o persoană absentă:

(14) **+A:** cu atât te îngraşi mai puţin în la bătrâneţe şi: trei dintre ele↓ făceau# şi ele↓ puţin bulevardu. di:n sărăcie↓ una dintre ele a spus-o foarte clar. şi ştii cum o cheamă? b***↓ marea scriitoare↓ b*** care a fost: î: căsătorită cu b*** şi pe urmă după revoluţie s-a apucat de scris romane şi scrie într-un hal formidabil↓ <ɹ **da’ nu intră pe uşa aia de grasă ce e**> şi: buhăită mă rog↓ viaţa care a dus-o. la florăria de vizavi de carpaţi↓ ştii unde a fost că căîminu carpaţi↑(IVLRA, *În cancelarie*: 72);
A: acuma iar **îi ajunge burta la gură**# oricum: scaunu ăla din faţă este (xxx) # noroc că-l mai ajută înălţimea că **dacă mai era şi mic↓# îl dădeai de-a dura**
B: nu e vorba de: îaşa
A: ferească dumnezeu să te calce pe picior
B: îpână la urâmă
+A: ajungi la chirurgie↓ îcu fractură↓
+B: nu e vorba de↓ e vorba dă↓ nu e sănătoasă↓ atâta:: (IVLRA, *Colege de serviciu*: 82).

---

[12] După G. Kleiber (1999: 100), enunţuri precum *Paul est un porc* sau chiar *Paul est un lion* reprezintă „des cas classiques de métaphores lexicalisées, *porc* signifiant conventionnellement « homme débauché, grossier » [...] et *lion* « homme courageux »”.

[13] Elena Slave (1991: 36) remarcă preponderenţa conotaţiei negative a limbajului figurat folosit în caracterizarea persoanelor: „majoritatea zdrobitoare a unităţilor folosite pentru caracterizarea fiinţei umane au o nuanţă peiorativă, de multe ori chiar injurioasă”.

BDD-A28427 © 2017 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:25 UTC)

În următorul exemplu, SG foloseşte metafore ce asociază aspecte privitoare la domeniul editorial cu fenomene naturale extreme, evaluând negativ domeniul-ţintă al tropilor:

(15) SG: cu ceea ce-s problemele astăzi↓ **difuzarea↓ care este O catastrofă↑** //
LDJ: Da.
SG: **tipografia o <â calamitate↑ â>** //
LDJ: inclusiv hârtia. (CORV, *Cartea de bridge pe care-a scris-o tata fără să ştie bridge*, 149).

Într-o altă interacţiune, AH „împărtăşeşte colegilor impresii despre SUA, după ce a trăit acolo circa un an cu familia". În urma prezentării unor aspecte negative ale relaţiei copii-şcoală, copii-părinţi, de către AH, interlocutoarea LDJ îşi exprimă asentimentul folosind o metaforă ce transferă trăsăturile divorţului asupra relaţiei dintre părinţi şi copii, care este de tip diferit. Metafora semnalează, astfel, o anomalie şi are un rol în evaluarea fenomenului social discutat:

(16) AH: **<Î** SI **Î>** gur că da. /î Nu↓ este /î cred că uneori este o libertate⊥ [râde] . mă rog↓**<â** uneori e bună **â>** şi-o oarecare constrângere. Adică cred că ŞI la ei↓ la chestia asta cu ARmele↓ şi ⊥ **.** Copiii care reclamă profesorii dacă-i: CEARtă sau îi admonestează↓-şi reclamă părinţii că i-au bătut şi-i dă (sic!) în judecată adică↓ şi-ajung la tribunal↓ deci tot felul de ⊥ Se duc la câte-o casă dintr-astea şi stau acolo pentru că **.** se ceartă cu părinţii↑ adică sânt totuşi nişte lucruri nelalocul lor pă care şi EI le recunosc că NU erau aşa acum cincisprezece-douăzeci de ani↓ adică totuşi sânt uneori↓ depăşesc o limită a: ⊥
LDJ: Dac-**au ajuns copiii să <MARC divorţeze MARC> de părinţi.**
AH: **divorţeze de părinţi↓** da↓ adică sânt destul de:
LDJ: Asta este-o premiEră.
AH: Da. **.**
II: Nu-şi mai recunosc părinţii. îrâde ş
AH: În sfârşit. **.** E↓ ASta este. O lume **<$_{â}$** destul de nebun-aşa↑ **$_{â}$>** dar care totuşi are un /î:
LDJ: Funcţionează. (CORV, *E un cartier cu şcoli foarte bune*, 110-111).

b) Funcţia argumentativă

Într-o interacţiune verbală, figurile de stil pot avea rol în construcţia unui argument, a unei concluzii sau a unui contraargument.

Următorul dialog din IVLRA conţine o secvenţă argumentativă, iniţiată de B (m., cca 30 de ani, asistent medical) în prima replică redată („NICI nepoţii EI nu va trăi bini.# # ni:– nici nepoţii EI↓ nu va trăi bini# în ŢAra asta.") şi susţinută de argumente introduse prin „pentru că", „pă lângă toate astea", „deci":

(17) **+B** (m., cca 30 de ani, asistent medical) **:** NICI nepoţii EI nu va trăi bini.# # ni:– nici nepoţii EI↓ nu va trăi bini# în ŢAra asta_pentru că todeauna din din istoria României pă pă care o cunosc şi io cât de cât (xxx)↓ noi N-Avem cum să trăim bini pentru că:# sîntem puşi undeva pă HARtă foarte BIne conceput ŢAra pentru alţii↓ şi pă lângă toate alea↓ sîntem un izvor de# î<$_{R}$ <$_{p}$ izvor de> bucurie pentru alţii>.

BDD-A28427 © 2017 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:25 UTC)

C: ((către **F**)) î<$_F$ mamă↓ N-AI voie>. ((către **D**, înapoindu-i carnetul de note pe care i-l dăduse lui **F**)) mulţumesc.
D: da.
B: deci noi de de când (ne-)am conceput ca ZOnă↓ nu zic ca ţară↓ ca ZONĂ↓ am fost cotropiţi. ba de romani↓ ba de turci↓ ba de huni↓ ba de gepizi↓ ba_de: araîbi↓ ba de
A (f, 71 de ani, pensionară, a lucrat ca asistentă de ocrotire): î<$_R$ păi mă uit păn> <$_F$ bucureşti şi turcii ăştia ce di tot felu de naţii ca-n
+B: turci↓ ba de NEMţi↓ ba de ruşi↓ <$_R$ şi acuma şi de americani>
+A: bucureştiul ăla>#↑ care toţi sun ca: vermii ăia puşi pă: plagă să tot tragă↓ însă tot
B: î<$_F$ **hiEne>↓ hiene** le putem spune. ă:
A: tragă↓ da:î# săracii tinerii ăştia
B: î<$_P$ mă rog>
+A: muncesc la: patronii ăştia TURCI# pă cîte-un milion di lei (IVLRA, *Conversaţie în accelerat*, 29).

Comparaţia şi metafora de mai sus, având drept sursă domeniul animalier, îndeplinesc rolul de concluzie cu aspect evaluativ, obţinută în urma argumentelor exprimate. Prima parte a concluziei este reprezentată de intervenţia lui A, „bucureştiul ăla>#↑ care toţi sun ca: vermii ăia puşi pă: plagă să tot tragă↓", intervenţia lui B urmând ca o completare a celor spuse de A. Vorbitorul B reia în oglindă acelaşi tip de concluzie, de această dată, printr-o metaforă din acelaşi domeniu („<$_F$ hiEne>↓ hiene le putem spune"), subliniind, prin reformulare, armonizarea opiniilor şi adoptarea punctului de vedere al interlocutorului.

Tot cu funcţie de concluzie apare şi următoarea metaforă lexicalizată („păi e apă de ploaie"), în exemplul 18. Vorbitoarea A marchează acordul prin repetarea aceleiaşi replici ("eu CE vă spun").

(18) **B:** a:: (apăi) tiroxina e două sute de mii e flaconu↓
A: eu CE vă spun.
B: a: nici vorbă↓ **păi e apă de ploaie**
A: eu CE vă spun (IVLRA, *Colege de serviciu*: 84).

În următorul exemplu, extras, de asemenea, din *Conversaţie în accelerat*, divergenţa de opinii este exprimată prin aceeaşi metaforă ce are ca domeniu-sursă *ochii*, iar ca domeniu-ţintă, *copiii*:

(19) +A: <F **pentru că** e bine omul să aibă ***doi OCHI***: nu ştii ce-ţi rezervă viaţa>.
B: ...**da**-n situaţia când io ştiu că dacă-***l mai fac p-al doilea OCHI↓ risc de-a#orBI***↑ mai degrabă-l accept pe unul (IVLRA, 30).

În replica lui A, metafora funcţionează ca argument în favoarea conceperii celui de-al doilea copil, în timp ce B schimbă direcţia argumentativă a metaforei către concluzia opusă, printr-un contraargument („mai degrabă-l accept pe unul").

Metafora subliniată în exemplul 20 are valoare eufemistică:

BDD-A28427 © 2017 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:25 UTC)

(20) **B:** eu eu nu vreau să vă ţin totalmente pa:rte↓ da’ şi dumneaVOAStră greşiţi. adică: eu lucrez în policlinica aia de câţiva ani buni. nu e săptăMÂnă de la dumnezeu să să nu vină acelaşi pacient de două trei ori pă săptămână la DOCtor. adică# scuzaţi-mă↓# nu este: o⊥ persoană de obzeşiOPT nouăzeci de ani↓
A: are multe sufeRINţe
B: păi da doamnă↓
((**A** râde))
B: da’ vreau să vă mai spun ce:va. la VÂRSTA aia↓ CE vrei domle↓ să-ţi facă şi-un doctor. păi# să te facă de doozeci de ani?
A: nu vrei chiar să te facă↓ da’ ai suferinţe↓ şi ă:: pă măsură ce avansezi în: vârstă↓ astea se agraVEAză↓ produc dureri↓ şi durerile sînt NEplăcute şi te duci să să-ţi dea ceva ca să calmezi durerea aia. **că de vindecat↓ NU te mai vindeci îdecât**
B: doamnă↓
+A: <$_{F,\,â}$ **cu pământ galben>** (IVLRA, *Conversaţie în accelerat*, 32-33).

Ea funcţionează, pe de o parte, ca argument în sprijinul ideii că oamenii în vârstă au nevoie de calmante pentru ameliorarea durerilor, iar, pe de altă parte, stabileşte un compromis cu ideea susţinută de B, după care vindecarea este aproape imposibilă („că de vindecat↓ NU te mai vindeci îdecît: <$_{F,\,â}$ cu pămînt galben>”).

c) Funcţia descriptivă

În următorul fragment:

(21) LDJ: Ce să gătească! **<Î** CE mânca. **Î>** Eu nu cred c-avea supermar<$_{â}$ keturi acolo$_{â}$> ⊥ N-Aveau cantină↓ ceva?
[
CJ: Da’ de unde↓ Nimeni nu nu le dădea nimica. Păi ce trimiteam↓ noi↓ toţi.
LDJ: ERA o **piaţă amărâtă**? cu: (AK) unde veneau ţăranii din preajmă?
[
CJ: Da’ de unde↓ nu era ⊥ **era CÂMpu CÂMP**↓ ştiu c-am mers pe câmp↓ . . . şi sufla
[
VJ: **Era ca-n Kazahstan**. I-au lăsat acolo şi s-au descurcat. [
CJ: **Şi sufla vântu-ngroziTOR.** Şi mai erau mărăcinii ăia↓ de cum fusese cucuruz sau ce fusese. Va:i↓ pân-am ajuns la Titu **. .** că /î:: mergeai aşa↑ pe CÂMP↓ şi era: ⊥ Eu NU ştiu unde erau atâţia la Lăteşti↓ probabil că eRAU toţi↓ /m aŞA↓ **insule mici de de case.** Şi unde-am st- ⊥ eu am stat aşa pe nişte **.** (AK) câteva LAiţe erau aşa ca o:⊥ **<J <P** nu era pat↓ nici poveste. **P> J> . .** Şi mi-a fost aTÂT de frig toată noaptea↓ ORIce-am pus pe mine↓ da’ **.**
N-Aveam ce să pun aşa multe↓ eu veNIsem cu paltonu meu↓ **da’ CE-Nseamnă un palton în Bărăgan**. (CORV, 61-62),

epitetul („piaţă amărâtă”, „sufla vântu-ngrozitor”), tautologia („era câmpu câmp”), comparaţia („Era ca-n Kazahstan.”), metafora („insule mici de de case”), întrebarea retorică („da’ CE-Nseamnă un palton în Bărăgan”) servesc descrierii unei localităţi din Bărăgan, unde au fost deportaţi oponenţii regimului comunist,

BDD-A28427 © 2017 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:25 UTC)

vinovaţi de „înaltă trădare”, printre care s-a numărat un membru al familiei interlocutorilor, Titus Onişor. Descrierea apare în partea autodiegetică a povestirii lui CJ, în care se redă vizita făcută rudei sale condamnate la domiciliu forţat. Vorbitoarea este implicată emoţional în povestire, figurile îndeplinind, la nivel interlocuţionar, o funcţie emotivă.

d) Funcţia de definire

Exemplul următor este extras dintr-o confesiune:

(22) TT: Singurul meu refugiu a fost↑ şi-am zis că-nTOdeauna aşa va fi↑ **.** au fost cărţile . **.** Biblioteca **biblioteca a fost <Î PRI > mul meu prieten↓ primul meu**
LDJ: cărţile. **. <Î** Mă **Î>** recunosc. Eşti sora mea.
TT: **prieten** în clipa-n care-am reuşit să pun mâna pe cărţi. NU am reuşit↓ **.** poate şi singurătatea asta şi timiditatea m-a ajutat (sic!) foarte mult↑ N-AM reuşit ⊥ /î: cărţile la mine sânt (AK) **este singurul prieten↓ îl lași↑ îl lași pe masă↑ .**
LDJ: **şi te-aşteaptă.**
***TT:* o perioa- O perioadăîl uiți↑ dar îl regăseşti acolo↓ F~ră probleme↓ F~ră complicaţii↑ fără negati <â visme↑ şi â>//**
LDJ: fără reproşuri↑ îrâde ca prietenii.
TT: şi fără reproşuri↑ c-a fost uitat. Fără reproşuri.
LDJ: **<J** PLUS că te-mbogăţesc. **J>**
TT: Şi te-mbogăţesc fantastic de mult. Prima mea carte↑primul meu roman↓ NEştiind că am ⊥ Această cunoaştere cu cei din jur şi cu cartea↑ au fost exact ca un <? noroc. ?> Singură↓ NImeni nu m-a: /î nu m-a direcţionat. A fost Jane Eyre (gen ir). Este o carte care (sic!)N-AM s-o uit nicidată↓ NEştiind că sânt două romane. Şi-am început↑⊥ că pot exista cărţi↑ cu două cu trei↑ cu patru ro- (AK) cu: patru ⊥ deci cu o evoluţie↓ volume. Şi-am luat
(154) TT: Eu întodeauna eram una din personaj- (AK) una din zâne↓ sau un prinţ↑ şi-ncercam să-mi fac o lume a mea proprie. **. . Deci: au fost singurii mei şi primii mei prieteni.** (CORV, *Biblioteca a fost primul meu prieten*, 151-152).

Funcţia de definire a metaforei coalescente „biblioteca a fost <î PRI > mul meu prieten” se referă la modul în care un fenomen, de obicei, abstract (plăcerea lecturii) este configurat, pentru interlocutor, prin intermediul altui concept. Vorbitoarea TT dezvoltă această metaforă pe parcursul mai multor intervenţii, în confesiunea sa, iar interlocutoarea LDJ păstrează această structură explicativă, în intervenţiile de tip reactiv.

e) Funcţia metacomunicativă

În următoarele exemple, metaforele verbale subliniate au funcţie metacomunicativă, caracterizând maniera în care interlocutorul îşi susţine intervenţia:

BDD-A28427 © 2017 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:25 UTC)

(23) VJ: Nicolau? Era cineva Nicolau?
LDJ: **STAŢI↓ NU vă-mpiedicaţi.**
VJ: Da' N-Are importanţă.
LDJ: Terminaţi FRAza (CORV, 50).
AR: < $_R$ adică N-AŢI încercat să vorbiţi cu ei>? NU ştiţi despre CINE este vorba↑NU ştiţi CE fel de activitate ((sună telefonul)) au în palatu cotroceni şi cum îîşi pot manifesta ((sună telefonul))
MC: **staţi puţin**↑ că **prea mergeţi pe cascade din astea**. mai întâi↑ nici nu ştiu dacă este un sindicat. ă: legea românească↑ nu ştiu la: în anglia cum e↑ da' legea românească zice că un sindicat tre' să aibă cel puţin cinşpe oameni↑ ca să poţi să te înregistrezi sindicat. bun. ((inspiră)) ei sunt unşpe. tot legea românească îspune că" (IVLRA, *Conferinţă de presă la Palatul Cotroceni*, 156).

În primul exemplu, metafora „STAŢI↓ nu vă-mpiedicaţi" asociază interacţiunea verbală cu un traseu de parcurs, în care a apărut un obstacol. LDJ solicită astfel reluarea şi continuarea discursului interlocutorului de unde a rămas suspendat, pentru completarea informaţiei („Terminaţi FRAza"). În al doilea exemplu, extras dintr-o interacţiune directă controlată (o conferinţă de presă), metafora „că prea mergeţi pe cascade din astea" este prefaţată, de asemenea, de verbul „staţi", opus, în acest context, verbului de declaraţie „a zice" şi semnalează lipsa unei ordini discursive în şirul de întrebări al intervievatorului.

f) Funcţia ludică

Apariţia unei figuri de stil poate fi semnalul unei schimbări de registru, de la formal la informal, într-o interacţiune controlată prin statutul participanţilor. În interacţiunea *La examen*, cadrul formal devine discontinuu spre finalul examinării, prin nota umoristică din replica profesoarei C, în care apare o metaforă din stilul familiar de exprimare, pentru a destinde atmosfera („s-a evaporat"):

(24) **A:** dacă mai este cineva din cei patru↑ să poftească. dacă NU mai este↑ (xxx)
D: mai este o domnişoară↑ şi a fost un băiat care:=
C: = **s-a evaporat. ((râde))**
A: bon↓ dacă apare şi băiatu↑ bine↓ dacă nu apare↑ să vie domnişoara↑ şi pe urmă mai vedem. (IVLRA, *La examen*: 99).

Distribuţia în dialog a figurilor de stil este influenţată de caracterul asimetric sau simetric al relaţiei dintre participanţi. Într-o relaţie asimetrică, este de remarcat că aceste figuri, ce schimbă într-o măsură mai mică sau mai mare datele situaţionale, pot fi performate numai de vorbitorii superiori ierarhic. Relaţia pe verticală nu se transformă într-una de egalitate, statutul relativ al celor implicaţi în schimbul verbal rămânând acelaşi. Relaţia de egalitate dintre vorbitori nu impune restricţii în ceea ce priveşte identitatea celui care foloseşte un anumit tip de limbaj figurat.

BDD-A28427 © 2017 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:25 UTC)

În următorul exemplu, relaţia dintre interlocutori este simetrică. Cadrul este, de asemenea, formal, interacţiunea având loc în redacţia unui ziar local. A şi D sunt colege, iar dialogul lor face referire la teme personale. Este vorba despre o conversaţie în mediu instituţional:

(25) **A:** î: asta e. şefa n-a venit?
D: trebuie s-aterizeze
A: /o:chei/
[…]
D: e ca la balamuc aicea.# s-au mutat d-afară-năuntru↓
A: CINE.
D: am fost puţini↓ puţini am rămas am plecat mai devreme îcă:
A: îîhî
D: am venit şi cu aia mică-n cărucior↓
A: da↑ <$_Z$ CE face scumpa>
D: greu↓ CE să facă. azi dimineaţă s-a trezit cu mine pentru prima oară↓ măi↑ CE să-ţi spun eu ţie va:i
A: aşa m-am enervat de dimineaţă↓ de numa'.
D: î:# de ce? (IVLRA, *La un ziar local*: 87).

Metafora din stilul familiar „trebuie s-aterizeze" se referă la o terţă persoană, superioară ierarhic, şi, de remarcat, absentă. Acest mod de exprimare, în contextul dat, este posibil când un element al situaţiei de comunicare (în speţă, relaţia dintre vorbitori) prevalează asupra celorlalte coordonate. Întâietatea relaţiei dintre participante asupra altor elemente situaţionale reiese atât din temele abordate („am venit şi cu aia mică-n cărucior"), cât şi din maniera relaxată de exprimare, al cărei indiciu este şi comparaţia „e ca la balamuc aicea".

Am ales aceste exemple din mediul instituţional, deoarece funcţia ludică, având rol în destinderea atmosferei, este dominantă în acest cadru, iar figurile de stil sunt o marcă a expresiei eului individual.

Cu funcţie umoristică, am întâlnit un exemplu de joc de cuvinte, bazat pe similitudini fonetice, într-o conversaţie privată transcrisă în CORV. În DSL (2001: 90), calamburul este definit ca o „formă de manifestare a funcţiei ludice a limbajului", „un bun exemplu de figură strict dependentă de contextul (extra)lingvistic". Jocul de cuvinte apare în cadrul unei povestiri a lui MV despre prima vizită a părinţilor viitorului soţ la părinţii săi, unde s-a servit prăjitura numită „Bishop's Brot". În conversaţie, mai apar nume de prăjituri cu rezonanţă străină („Linzer Tort", „Studenten Brot"), iar jocul de cuvinte speculează tema dialogului şi îşi găseşte semnificaţia (exprimată direct) în interiorul secvenţei narative („că vin cuscrii"):

(26) MV: Şi când a venit prima oară / î: în vizită **. . <J** după ce m-a cerut pe mine V.↑ **.** şi-au venit părinţii la mama la o cafea după masă la un ceai↑**J>** mama a făCUT această prăjitură↑dar REapăruseră stafidele şi migdalele↑ şi s-a disperat şi le-a făcut prăjitura aşa cum trebuie↓ şi eu râdeam şi ziceam că ăsta se cheamă „***KUSkren kuhen***" (CUScrăn cuhăn) [râde]

BDD-A28427 © 2017 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:25 UTC)

<ₐcă vin cuscrii. ₐ> (CORV, 125).
CJ: Da. (CORV, *Atuncea lumea cumpăra de la Viena*: 124-125).

5. Concluzii

În conversaţia reală, figurile de stil sunt frecvente, aparţin, de obicei, unui registru familiar şi unui stil liber de exprimare, fiind controlate de elemente situaţionale, precum relaţia dintre participanţii la dialog şi cadrul interacţiunii. În anumite condiţii, apariţia unei figuri de stil colocviale poate fi elementul dinamic prin care vorbitorul redefineşte contextul.

Gradul de inventivitate a tropilor în conversaţie este scăzut, deoarece, pentru vorbitor, nu este importantă funcţia estetică, stilistică, ci funcţia pragmatică, de comunicare cât mai eficientă a mesajului şi de realizare a scopului comunicaţional, care se bazează pe existența unui fond de cunoștințe comun, materializat prin forma fixă de expresie. Figurile de stil reprezintă, prin funcţiile multiple pe care le pot îndeplini, strategii conversaţionale, actualizabile în funcţie de tipul interacţiunii verbale.

În configurarea sensului figurat, un rol important revine contextului situațional în care apare enunţul: „E oricum îndoielnic ca specificul metaforei să fie de natură lingvistică. Există, într-adevăr, enunţuri care sunt susceptibile de a fi folosite şi metaforic, şi nemetaforic. Cel puţin, în acest caz, caracterul metaforic al enunţurilor este o problemă de întrebuinţare, adică o problemă pragmatică” (Moeschler/Reboul 1999: 384).

BIBLIOGRAFIE

Ionescu-Ruxăndoiu, L., 2003, *Limbaj şi comunicare. Elemente de pragmatică lingvistică*, Bucureşti, Editura All Educational.
Kerbrat-Orecchioni, C., 1986, *L'Implicite*, Paris, Armand Colin.
Kerbrat-Orecchioni, C., 2007, *L'analyse du discours en interaction: quelques principes methodologiques*, http://www.fflch.usp.br/dlcv/enil/pdf/Artigo_Catherine_Kerbrat_Orecchioni.pdf
Kleiber, G., 1999, „Une métaphore qui ronronne n'est pas toujours un chat heureux”, în Nanine Charbonnel, Georges Kleiber (eds.), 1999, *La métaphore entre philosophie et rhétorique*, Paris, Presses Universitaires de France, pp. 83-134.
Lakoff, G., M. Johnson, 2003, *Metaphors we live by*, Chicago, The University of Chicago Press.
Moeschler, J., A. Reboul, 1999, *Dicţionar enciclopedic de pragmatică*, coordonarea traducerii Carmen Vlad, Liana Pop, Cluj-Napoca, Editura Echinox.
Prandi, M., 1992, *Grammaire philosophique des tropes. Mise en forme linguistique et interprétation discursive des conflits conceptuels*, Paris, Les Éditions de Minuit.
Slave, E., 1991, *Metafora în limba română*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

BDD-A28427 © 2017 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:25 UTC)

Corpus

Adameșteanu, G., *Dimineață pierdută*, Bucureşti, Editura Gramar, 1997.
CORV – Dascălu Jinga, Laurenția, 2002, *Corpus de română vorbită. Eșantioane*, București, Editura Oscar Print, 2002.
IVLRA – Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana (coord.), 2002, *Interacțiunea verbală în limba română actuală. Corpus (selectiv). Schiță de tipologie*, București, Editura Universității din București.
ROVA – Laurenția Dascălu Jinga (coord.), 2011, *Româna vorbită actuală: corpus și studii*, București, Editura Academiei Române.

Sigle

DSL – Bidu-Vrănceanu, Angela, Cristina Călăraşu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaş, Gabriela Pană Dindelegan, 2001, *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*, Bucureşti, Editura Nemira.

BDD-A28427 © 2017 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 16:08:25 UTC)